

Julian Lewański

"25 lat literatury na Śląsku.
1920-1945", Zdzisław Hierowski,
Katowice-Wrocław 1947, Pamiętnik
Instytutu Śląskiego, seria II, nr 8, s.
203 : [recenzja]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 37, 324-325

1947

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Zdzisław Hierowski (i Stanisław Rospond): *Język i piśmiennictwo na Śląsku*. Katowice—Wrocław 1948, s. 43¹⁾. Wydawnictwa Instytutu Śląskiego: *Polski Śląsk*, seria II, nr 7.

Szczupłość miejsca, jaką zazwyczaj krepują autorów książki zbiorowe, nie pozwoliła prawdopodobnie Hierowskiemu na swobodne opracowanie tematu. Na 36 stronach mieści całe dzieje piśmiennictwa, które oczywiście w końcowym etapie przechodzą w jakąś notę o historii zjawisk literackich. Materiał szeregowany jest według pracy Ogrodzińskiego, wybór autorów i zjawisk przeprowadzony zapewne trafnie; pretensje możemy mieć jednak do autora za pominięcie obrazu autonomii życia kulturalnego i literackiego na Śląsku w wieku XIX oraz o suchość wykładu. Ogranicza go bowiem do wyliczenia pisarzy i dzieł. Tak dalece konsekwentnie, że nie zwrócił nawet uwagi na doniosłość wyboru Lompy: wyboru polskiego języka literackiego dla ludowego, jak się zwykło mówić, piśmiennictwa tego regionu.

Zdzisław Hierowski: *Śląsk walczący. Poezja i pieśń*. Katowice—Wrocław 1946, s. 119. Wydawnictwa Instytutu Śląskiego, Biblioteka Pisarzy Śląskich, seria II, nr 1.

Antologia ta ma dwie równoległe edycje: jeden nakład popularny, drugi ze wstępem krytycznym na stronach 7—26; oba opatrzone *Notami Wydawcy*, informującymi o drukowanych autorach i materiale. Hierowski daje antologię tej poezji śląskiej, która związana była z walką o narodowość i niepodległość polityczną. Wstępne uwagi obrazują ciekawe przemiany środowisk literackich i wzajemnych zależności nurtu politycznego i literackiego.

Szczególnie cenne jest zebranie rozproszonego po czasopismach materiału, badaczowi nie-specjaliście niedostępnego.

Zdzisław Hierowski: *25 lat literatury na Śląsku. 1920—1945*. Katowice—Wrocław 1947, s. 203. Pamiętnik Instytutu Śląskiego, seria II, nr 8.

Książka w założeniu ma kontynuować dwa tomy Ogrodzińskiego i rzeczywiście daje cenne uzupełnienie tamtej pracy. Powtórza jej najogólniejszy schemat badawczy i stała się nowym cennym przewodnikiem po materiale, który narastał w ostatnim czasie. Hierowski ogranicza się do krótkich ogólnych omówień przy poszczególnych rozdziałach, charakteryzuje kilku zdaniem, orientacyjnie, pisarza, referuje pokrótce treść książki. Dodatek biograficzny na końcu opracowania dowodzi troski o czytelnika. Chciałoby się powiedzieć, że książka nieco cierpi wskutek narzędzia, które autor wybrał: jest to pióro krytyka-publicyisty. Dlatego konstrukcje, jakie buduje, formowane są przy pomocy takich współczynników jak czas i miejsce działalności pisarzy, współczynników, które nie dadzą nic więcej jak suche wyliczenie faktów literackich. Te nie zostały powią-

¹⁾ Stanisław Rospond od s. 37 dał opracowanie *Język*.

zane w konstrukcje, nie sugerują żadnego obrazu, nie wprowadzają hipotez nawet takich, które by wyjaśniały przyczyny powstawania takich właśnie, a nie innych faktów literackich.

Trudno z tych negatywnych stwierdzeń robić zarzuty. Dzięki takim właśnie ograniczeniom tematu i problematyki dał autor książkę materiałową o trwałej wartości (kwestionujemy tylko niektóre oceny krytyczne, ponieważ są zbyt mało udokumentowane). Jest ona dzięki temu jednolita w charakterze z pracą Ogrodzińskiego. Natomiast próba syntezy materiału tak bardzo zróżnicowanego — nie kusila nawet Hierowskiego, który już w działalności publicystycznej okazał, że jest najlepszym znawcą nowszej literatury śląskiej. Bowiem nie tylko materiał jest bardzo różnorodny, ale i moment historyczny niezmiernie trudny do uchwycenia. W wieku XIX literatura śląska żyła autonomicznie, posiadała własnych pisarzy, krytyków, nakładców, księgarzy, swoisty teren czytelnicy; jeszcze zbadać trzeba, czy posiadała specjalne, oryginalne cechy literackie. Ta oryginalność niknie powoli, a okres opisywany przez Hierowskiego jest prawdopodobnie końcowym — ogromnie interesujący proces łączenia sił, autorytetów kulturalnych, przemierzania wartości, jakiś proces niwelacji, ujednolicenia. Z opisaniami tymi kategoriami literatury śląskiej książka rezygnuje.

Poza kręgiem wzorów i wpływów *Dziejów piśmiennictwa Ogrodzińskiego* znalazły się nadto trzy powojenne prace. Jednej nie ma jeszcze na półkach księgarskich: w drugim tomie monografii Książnicy Atlas, *Oblicze Ziemi Odzyskanych, Dolny Śląsk*, Władysław Floryan drukuje obszerną pracę: *Czasopiśmiennictwo polskie na ziemiach śląskich w okresie walki o narodowość (1845—1922)*.

Będzie to pierwsze ujęcie bardzo skomplikowanego obrazu, które obok podjętego tematu informuje o stu kilkudziesięciu periodykach śląskich, wydawanych aż do kresu walk powstańczych na Śląsku, a więc po rok 1922. Jest to pierwsze opracowanie oparte na materiale źródłowym.

W książce *Stan i potrzeby nauki polskiej na Dolnym Śląsku* (Pamiętnik Instytutu Śląskiego, seria II, nr 10, Katowice-Wrocław 1947), na stronach 70—82, Tadeusz Mikulski pomieścił wygłoszony w marcu 1946 r. referat *Zagadnienie literatury śląskiej*. Po szkicu ogólnego tła historycznego porusza sprawy bibliografii i jej potrzeb, zastanawia się obszerniej nad historią książki na tym terenie, wreszcie wysuwa kilka potrzeb badawczych; wnosi mianowicie, że wart jest prac analitycznych ten specyficzny dla Śląska charakter słowa, które służyło zawsze za narzędzie walki czy kształtowania życia społecznego. Interesujące też jest zbadanie owej literatury drugiego rzędu, grafomańskiej — niekontrolowanej właściwą krytyką literacką, a kontrastuje z tym tematyka czasem zupełnie wyjątkowa, bliska Europie, głęboko humanistyczna. Aspekt socjologiczny nasunie dwa pytania: jak kształtował się zaścianek literacki i jakie szlaki przezeń prowadziły oraz jaką siłą liczebną